

Posle smrti kralja Bodina (1101. godine) njegova je država oslabila i počela da se rastura. Lične raspre i borbe u vladalačkoj porodici i posebne težnje pojedinih dinasta i oblasti razorile su državu sasvim, i ona je uskoro posle toga postala nesposobna za veću borbu i ozbiljna preduzeća. Među srpskim oblastima, koje su u poslednje vreme došle bile do većeg ugleda, istakla se bila, svojom snagom i borbom protiv Vizantije, osobito Raška, oblast koja je činila jezgru države Vlastimirove i Časlavove, koja je prva od svih srpskih pokrajina pokazala državotvorne sposobnosti i najviše moralne i fizičke snage.

Posle junačke borbe protiv Vizantije, u poslednjoj desetini XI veka, Raška je s pravom smatrala da je ona nosilac i predstavnik državnog i nacionalnog života srpskoga naroda. Ali, Zeta i njena dinastija nisu bile voljne da svoj dotadanji položaj i uticaj napuste bez otpora i bez borbe. Tako je u prvoj polovini XII veka nastala između Raške i Zete borba o prevlast u srpskim zemljama i u srpskom narodu. Ta borba vođena je dosta ogorčeno i sa promenljivom srećom. Ali, u toku borbe bilo je sve jasnije da će Raška, svojom moralnom i fizičkom snagom, odneti pobedu. Zavojevanja zetska u Raškoj bila su sve ređa i sve slabija, zavojevanja Raška u Zeti sve češća i sve veća. U tim borbama Raška se počela oslanjati na Ugarsku, a zetska se dinastija sve više približavala Vizantiji. Bosna je uglavnom držala sa Raškom, ali se za vreme raškozetske borbe o prevlast izdvojila u posebnu državu.

U početku druge polovine XII veka već je bilo sasvim jasno da će Raška odneti u borbi sa Zetom pobedu, i da će se u Raškoj obrazovati novo središte srpskog državnog života.

U to doba Raška je već prestala da se brine za borbu sa Zetom, jer joj ona već više nije mogla biti opasna, i obratila je svu svoju pažnju na drugu stranu, na borbu za oslobođenje od vizantiske vrhovne vlasti. Ali, tu želju i težnju teško je bilo ostvariti u taj mah, jer je Vizantija bila snažna, a na prestolu u Carigradu sedeo je čovek retke energije i velikog talenta, car Manojlo Komnin, koji je postavio sebi za zadatak da obnovi staru rimsku imperiju u celom njenom obimu. Zbog toga je on vodio krvave ratove i na istoku i na zapadu, sa silnijim no što je bio u to doba srpski narod u Raškoj.

Borba srpskog naroda u Raškoj za oslobođenje od Vizantije bila je impozantna. Sa neobičnom izdržljivošću, sa vanrednom upornošću, sa retkom umešnošću i gvozdenom konsekvencijom vođena je u to doba u Raškoj borba za emancipaciju od vizantiske vlasti. Car Manojlo je vodio i slao vojsku protiv Raške, pobeđivao i smenjivao često njene vladare, a Rašani su se, posle svakog neuspeha, pokoravali, da se posle kratkog vremena opet dignu, i svaki vladar koga je Manojlo postavio da bude predstavnik i zastupnik njegove politike u Raškoj upotrebljavao je prvu povoljnu priliku da se digne protiv svoga gospodara i da počne borbu za slobodu svoga naroda.

Tu tradiciju prihvatio je i nastavio osobito vešto Nemanja, potomak stare Raške županske porodice, čovek retkog političkog talenta i temperamenta i retkih organizatorskih sposobnosti.

Samo je Nemanja promenio dotadanju taktiku i počeo je raditi drukče no što su radili oni koje je on hteo da zameni. Nemanja je, pre no što je postavljen bio za vladara, radio sistemski na tome

da zadobije naklonost i poverenje cara Manojla. Stoga je on pomogao Manojlu u čemu je god mogao dok ga nije zadobio za sebe i uverio ga da mu je iskreno privržen i odan. Nemanja je vrlo dobro znao da mu je za zadobijanje vlasti potrebna naklonost Manojlova, ali da mu je za održanje vlasti potrebna naklonost i ljubav naroda. Stoga je Nemanja, naporedo sa radom da zadobije naklonost cara Manojla, uložio sav svoj trud i u to da zadobije u narodu što veću popularnost. Kad su zbog toga rada Nemanjina braća ustala na njega i zarobila ga, car Manojlo ga je oslobodio, i to ne samo zbog toga što mu je Nemanja bio odan, nego svakako i zbog toga što je smatrao da su snaženje i popularisanje Nemanjino i u njegovom interesu.

Manojlo je svakako to svoje uverenje još bolje utvrdio, kad je, uskoro posle toga, i Nemanjin najstariji brat, koga je Manojlo 1168. godine bio postavio za vladara, odustao od njega. Manojlo ga je, naravno, odmah zbacio i postavio na njegovo mesto Nemanju, uveren da je naposljetku srpsko pitanje definitivno rešio, i da je na kraju našao čoveka u koga se može pouzdati, i koji će mu biti iskreno odan i veran. Ali, Manojlo se i ovoga puta prevario.

Nemanja je, po svojim ličnim naklonostima i željama, i pod uticajem sredine sa kojom je radio, pošao putem svojih prethodnika. I njemu je glavni cilj, koji mu je stalno lebdio pred očima i kojem je on sve žrtvovao, bilo oslobođenje od Vizantije. I on je, isto kao i njegovi prethodnici, drugo mislio, a drugo Manojlu govorio. Samo je Nemanja bio od njih mnogo okretniji, darovitiji i sretniji.

U prvi mah je i Nemanja bio pokušao da i taktički pođe putem svojih prethodnika. Uskoro pošto ga je Manojlo postavio za vladara, Nemanja je odustao od njega. Vizantisku vojsku, koja je sa najstarijim njegovim bratom bila poslana protiv njega, Nemanja je potukao do noge kod Pantina, i tom se pobedom utvrdio na prestolu. Posle toga on se izmirio sa svojom braćom, a i sa Manojlom je opet stupio u dobre odnose i priznao njegovu vrhovnu vlast (1169. godine).

Ali, Nemanja je još uvek bio uveren da može brzo izvesti potpunu emancipaciju od Vizantije, i kada ga je, uskoro posle toga, mletačka republika pozvala da u društvu sa njom zarati na Vizantiju, Nemanja je rado prihvatio tu ponudu, uveren, da će u društvu i pomoću silne republike moći ostvariti svoje želje (1173. godine). Međutim, Nemanja je i u ovoj prilici pogrešio. Vizantija je bila jača no što je on mislio, a mletačka je republika bila

manje voljna da se zalaže za njega i za srpske interese no što se on nadao. Tako je Nemanja i ovog puta pretrpeo poraz, i politički i vojni i moralni. Gologlav i sa konopcem oko vrata, on je morao izići pred Manojla i moliti ga za oprostaj. Manojlo mu je oprostio, ali ga je poveo sobom u Carigrad, da mu tamo uveliča triumfalni ulazak, ali je on osvestio Nemanju, i on je od toga vremena napustio nesigurnu i avanturističku politiku, i ostao je Manojlu veran do njegove smrti, čak i u momentima kada ga je težak položaj Vizantije mogao mamiti da pokuša ostvarenje svoje stare želje.

Posle toga Nemanja je svu svoju pažnju obratio unutrašnjem uređenju svoje države. On je u to doba uništio bogomilsku jeres, koja je, zbog svojih komunističkih principa, bila opasna po državu, i izvršio je uspešno konsolidovanje i uređenje države.

Posle smrti cara Manojla (1180. godine) Nemanja je, u savezu sa Ugarskom, zaratio na Vizantiju, i osvojio je prostrane zemlje u Pomoravlju i Povardarju (1183. godine). Kad su 1185. godine Bugari ustali na oružje, da se oslobode Vizantiske vlasti, Nemanja je sklopio sa njima savez, i uspešno nastavio svoja osvajanja. Nekoliko godina posle toga (1189.) nemački car Fridrik Barbarosa pošao je na istok, da oslobodi Hristov grob od nevernika. Nemanja ga je svečano dočekao u Nišu i pokušavao je da sa njim ugovori savez i da dobije njegovo priznanje na zemlje koje je bio osvojio.

Ali, kad je Barbarosa uskoro umro, i Vizantija se oslobodila opasnosti sa te strane, car Isak Anđel pođe na Nemanju sa velikom vojskom i u bitci na Moravi potuče ga do noge (1190. godine). Poraz je bio veliki i strašan, Nemanja je morao vratiti Vizantiji sve zemlje, osvojene u poslednjim ratovima, ali sloboda i nezavisnost jezgra srpskih zemalja nije više dolazila u pitanje. U kopaoničkim planinama sačuvana je nezavisnost, i odatle je uskoro opet preduzeta ofanziva za slobodu u svima pravcima.

Nemanja je porazom na Moravi bio još jednom razočaran. Vizantija je još uvek bila jača no što je on mislio. Stoga je on posle toga sasvim napustio planove o ponovnim osvajanjima. A i starost je bila na pragu. Najmiliji sin njegov, Sava, bio je otišao u Svetu Goru, i pozivao ga je da ostavi presto, i da poslednje dane svoga života posveti bogu i molitvi.

Kada je, uskoro posle toga, u Vizantiji postao carem Aleksije III, tast Nemanjinog srednjeg sina Stevana, želja vizantiskog dvora da na srpski presto dođe careva kći, podudarala se sa željom Nemanjinom da se povuče od državnih poslova i da se pokaluđeri. Nemanja je onda sazvaio državni sabor, dao je ostavku na presto u korist svoga sina Stevana, i zakaluđerio se (25. marta 1196. godine). On je posle toga ostao neko vreme u Srbiji, pa je onda otišao u Svetu Goru, svom sinu Savi, i podigao je tamo manastir Hilandar, koji je postao rasadnik srpske pismenosti. U Hilandaru je Nemanja i umro (13. februara 1200. godine).

Sinovi Nemanjini, osobito Sava, trudili su se da podignu i utvrde u narodu kult njegove ličnosti, kao rodonačelnika dinastije i kao osnivača države. Blagodareći tome radu i velikim delima što ih je Nemanja izvršio, to je i postignuto, i u svesti narodnoj bilo je stalno živo uverenje da od

Nemanje počinje srpski državni život. To uverenje živi u mnogom pogledu još i danas.

Po značaju i po rezultatima svoga rada, Nemanja je bez sumnje jedna od najpoznatijih pojava u našoj istoriji. Nemanja je imao osobine potrebne ljudima koji stvaraju države. Bio je darovit, sa mnogo političkog temperamenta, ne suviše osetljiv i bez skrupula, energičan i ambiciozan, odličan organizator, vojnik, političar i državnik. Takvome, Nemanji su talenat i sudbina dali mogućnost da izvrši dela čiji su rezultati bili trajni, i čije su se posledice osećale stotinama godina.

O Stefanu Nemanji, prema - Stanoje Stanojević: „Svi srpski vladari“, Beograd, 1927.